

DÉLDUNANTÚL NÉPE

1830-1920.

ÍRTA
SZABÓ PÁL ZOLTÁN



KIRÁLYI MAGYAR EGYETEM I NYOMDA, B U D A P E S T

Különnyomat
a „Jancsó Benedek Emlékkönyv“-ből.

Midőn cikkem homlokára írom a két dátumot, 1830—1920, a magyar ezredév közel egytized időszaka népmozgalmát törekszem feltárni.

Az élet fejlődése során egyenlő hosszú időszakok nem jelentenek egyenlő mértékű fejlődést, hanem az élő alakok lassú és rohamos változásai hullámosan váltakoznak. A változást a környezet megváltozása hozza létre, mely egyes alakoknak virágzását, mások katasztrofális pusztulását idézheti elő. Minél specializáltabb egy élő alak, környezetével minél bensőbb szerves kapcsolatban él, tehát minél magasabbrendű, annál inkább megéri a környezet legkisebb elemi változását.

Az ember magasabbrendűségénél fogva rendkívüli érzékenységet mutat a környezet változásával szemben. A környezet pedig szüntelenül változik és így az emberiség új alakokat és új csoportosulásokat termel ki önmagából, melyek az életövezet sokfélesége szerint a népek elrendeződésében tarka változatosságot és szüntelen kölcsönhatásokat mutatnak. A környezet és népmozgalom viszonya tiszta geografikum, míg a népmozgalmak és kölcsönhatások folyama tiszta história. A környezet megváltozása az egyes népcsoportokra, mint egy adott anyag és struktúra egészére hat, mely igen sokféle tényezőtől tevődik össze és ennek megfelelően a hatás igen sokféle lehet. Lényegében azonban az a viselkedés, melyet a népcsoport a környezetváltozással szemben tanúsít, legfőképp a *csoport egyedeinek számbeli* megváltozásával fejezhető ki. Minden népcsoport az egyedek tömegével kifejezhető struktúrával bír, mely a jelen környezetének bélyegeiből és átörökölt bélyegekből tevődik össze. Az átörökölt bélyegek hatása messze a jövőbe ér és a környezet változásaiban úgy reagál, hogy virágzását és halálát írhatja elő az új egyednek, kinek sorsát a múltban megpecsételte. Így egyazon tájban a környezetváltozás, pl. a termelés módjának módosulása

és e révén a létfenntartás eszközeinek gyarapodása vagy csökkenése nem egyedül szabja meg a nép egyedeinek számbeli változását, hanem a változás másik faktora az átörökölt népstruktúra.

Az átörökölt népstruktúra születési helyétől eltávolodva is kíséri a csoportot és mint potenciális energia népkeveredés esetén sem vész el, csak átalakul. Hatását a tudomány ma még nem tudja exakt módon mérni és eltéréseit térképezni, viszont a népstruktúra kísérő jelenségei könnyebben hozzáférhetők a kutató számára, legkönnyebben hozzáférhető a nyelv. A nyelvtérkép bizonyos idő alatt végbement változásaiból nagyvonalú következtetéseket lehet vonni arra vonatkozólag, hogy a nyelv hordozója a népcsoport milyen viselkedést tanúsított a környezet geográfiai és történelmi változásai alatt. Vegyesnyelvű területeken Összehasonlításra nyílik alkalom, mely az egyes népcsoportok, vagy nyelvek eltűnése vagy felvirágzása felé mutatnak. Ezen ellentétes tendenciák *nagy számokban* megközelítő biztonsággal kimutathatók. Tehát a későbbiek során, bár a rendelkezésemre álló adatok felhasználásában nagy pontosságra törekedtem, ne a tizedestört felé irányítsuk figyelmünket, hanem a szaporulat vagy fogyás tendenciájára, mely a jelentős idő, kilencven év és a nagy számok vezető erejénél fogva nyilván következik.

1830 és 1920 adatai az összehasonlításra igen alkalmasak, mert Déldunántúlon 1830 előtti években elsimulnak a nagy néphullámzások, melyek a telepítésekkel jártak, viszont 1920 újabb nagy népmozgalmak kiindulópontja. A közbezárt kilencven esztendő rohamos változások időszaka, mely a környezet hatóerejét újabb és újabb tényezőkkel gazdagította és e révén a népcsoportokat új életfeltételek elé állította, melynek szelektív végeredményét az egyes népcsoportokhoz tartozó egyedek számának emelkedő vagy csökkenő sora fejez ki.

Vizsgálat alá vettem *Baranya, Somogy és Tolna* vármegyék területét részletesen, az összehasonlítás kedvéért pedig a Dráva-jobbparti és a Duna-balparti szomszédságot. Az 1830-as adataimat Fényes Elek, Magyarországnak s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapota statisztikai és geográfiai tekintetben, Pesten, 1836., az 1920-as adataimat pedig a Magyar Statisztikai Közlemények, 1920. Népszámlálás L, kötetekből merítettem. A megszállott Magyarország részei, a baranyai háromszög, Bács-Bodrog, Verőce adatai az 1910-es évből valók. E népszámlálás mégis megbízhatóbb, mint a jugoszláv és szervesen fűződik az 1830-tól eltelt jellemző

magyar állapotokhoz. Tekintettel arra, hogy Fényes Elek csak járásonként közli a nép nyelv szerint való csoportosulását, én is járásonként számoltam, de oly módon, hogy az 1920-as, illetve 1910-es adatokat falvanként szétosztottam azokba a járásokba, melyek Fényes idején voltak. Így az 1830-as adatok és a mostaniak egy és ugyanazon terület helységeire vonatkoznak, tehát az összehasonlításra alkalmasakká váltottak, Bács-Bodrog vármegyénél a számítás az egész megyére vonatkozik, leszámítva 1830-ban a „Tsajkások kerületét“ és 1910-ben a Titeli- és Zsablyai-járást, melyek egyazon területre vonatkoznak. A Pest-Pilis-Solt-Kiskunvármegyéből csak a Tolnával szomszédos 1830-as Solti járást és e területnek megfelelő 1920-as helységek adatainak összegét foglaltam munkámba. Verőce adatai szintén az egész megyére vonatkoznak. A részletesen vizsgált Baranya, Somogy és Tolna területén a számítás során Kaposvár és Pécs adatait külön is számítottam, mert a városok viselkedése a népmozgalmak során lényegében más, mint a falvaké. A részletes számítások három népcsoportra vonatkoznak, a magyarra, a németre és a szlávra, mely utóbbi csoportba az összes szlávnyelvű lakosságot foglaltam össze. A zsidóságot a statisztika vallási rovatából emeltem ki és reá vonatkozólag külön végeztem számításokat. A zsidóság e területen önálló települést nem alkotva, sporadikusan elszórva az előző csoportokat különböző számarányban kíséri.

E néportok egyedeinek tömege csak saját csoportján belül házasodik, a népcsoportok egymásközi házasodása városias jelenség. Épp ezért a városokban az 1830 és 1920 különbsége inkább a nyelvcsereire vonatkozik, míg a falusi lakoságnál az egyedek számának különbsége a népcsoport benső struktúrájából eredő főképp faji vonás. Indokolt volt tehát Kaposvár és Pécs adatait kiemelni abból a járásból, melynek területén fekszenek.

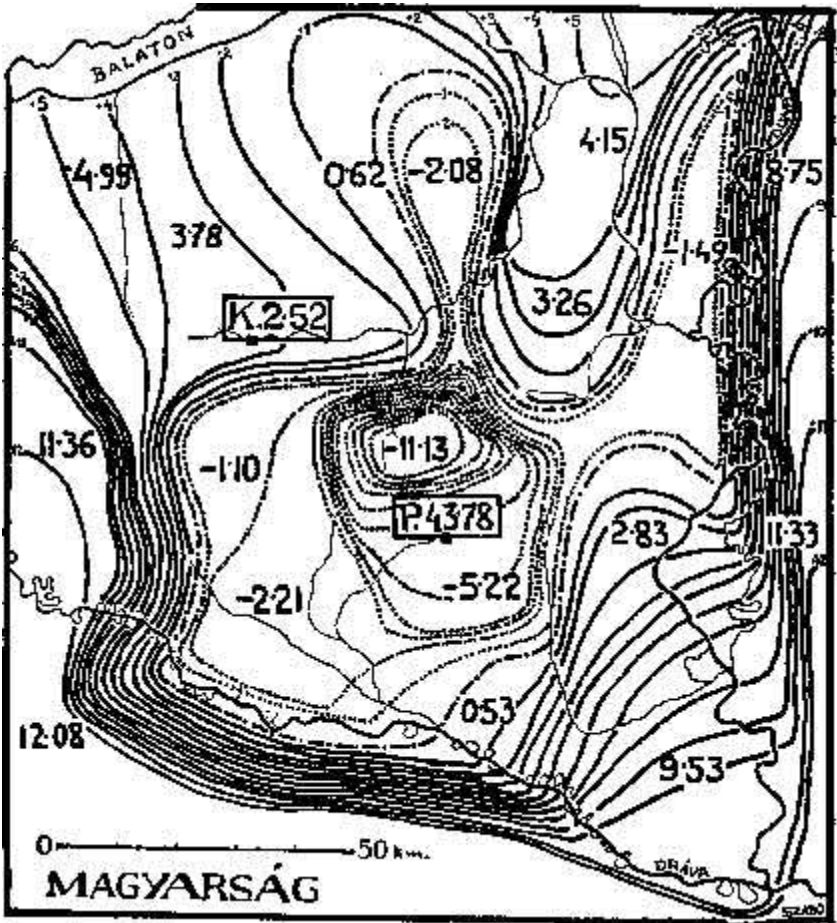
A kérdés már most, hogy száz ember közül hánynak volt a nyelve magyar 1830-ban és hány vallotta magát magyar anyanyelvűnek 1920-ban. A két százalékszám különbsége jelenti a változást a magyarság javára vagy kárára. A százalékszámok különbségét térképre vittem és egyenlőségi görbék segítségével az egyenlő gyarapodása vagy fogyású területeket kijelöltem. Ugyanezt a módszert követtem a németiség, szlávosság és a zsidóság térképének megrajzolásánál is. Az egyenlőségi görbék nagy területfoltokat jelölnek meg, melyek jellemzőek egy-egy népcsoport viselkedésére; mindezekből következtetések vonhatók le, melyek az eljövendő részlet-

kutatás alkalmával nyerhetnek erőteljes beigazolást és pontos térbeli határokat. A legfőbb probléma, a népcsoport egyedeinek számbeli megváltozása, a változás helye és földrajzi jellege már ezen járási adatokból is világosságot nyer.

A táj, mely él és sokféle összetételével megszabja a gyökér sorsát, mely belőle sarjad, megszabja a nép sorsát is, mely belőle munkálja létfenntartása eszközeit. A táj és nép összeforrtak egymással, a táj bőkezű és ad, a nép pedig átörökölt benső struktúrája és a momentán rendelkezésére álló kulturális eszközök mértéke szerint vesz; minden népcsoport annyit vesz, amennyit tud és annyira szaporodhat, mennyire a tájból vett javak erre elegendők. Az átörökölt népstruktúra bizonyos munkaképességet és életigényt hordoz, mely szerint egyazon tájból más létfenntartási eszközmennyiség meríthető népcsoportok szerint. Baranya, Somogy és Tolna területén a táj erőteljes hatásai kiolvashatók. Tényezői, melyek minden népcsoportra irányító hatással vannak, a Duna és Duna-síkja, Dráva és Dráva-síkja, a Dombvidék, a Mecsek és a Balaton. A Duna és a Dráva a népmozgalom intenzitása elé gátat emel, csak lassú átszivárgást enged meg. A Duna gátló szerepe népcsoportonként különbözőképp jut érvényre, a Dráva gátló hatása Barcstól felfelé lényegesen lecsökken. Az észéki hídfő a népmozgalmakban meglepő nagy változásokat vezet le. A mozgalmak a Balaton és a Duna közti kapun és a Balaton és a Dráva között szintén igen intenzívek. A Mecsek egyrészt mint hegyvidék hat önállóan, másrészt elkülöníti a Mecsek és a Balaton közti területet, mely az északnyugati irányú közlekedésben mint alacsonyrendű, a tó és hegylanc közti árnyékterület jelenik meg.

Már most vegyük egyenként vizsgálat alá a térképeket. A magyarság (i. ábra) az 1830 és 1920 évek százalékszámának különbsége szerint két csaknem egyenlő nagy területfoltra különíthető el. A fogyás területére és a növekedés területére. A növekedés területe körülzárja a fogyást, mely benne diagnosztikusan megállapítható középponti területfolttal bír. A magyarság számára e legkedvezőtlenebb terület a Mecsek északi lejtőjén elhelyezkedő hegyháti járás, hol a fogyás —11.13%. A fogyás területe kiterjeszkedik észak felé a dombóvári és tamási járások területére (—2.08%), magába foglalja az egész Mecsek-hegységet és ettől délre nagy szélességbe a Drávaig terjed. A mecseki fogyásterület összefügg Tolna Duna-síkjának népmozgamiával, mely —1.49% szerint csökken. A Balaton és Mecsek árnyékában csekély növekedés mutatkozik (0.62%)

a Balaton és Duna közti kapuban 5%, a dráva—balatoni kapuban pedig 5—12%, az észéki hídfő körül 10%, végül Verőcében 12%, Bács-Bodrogban 11% növekedés a végeredmény.

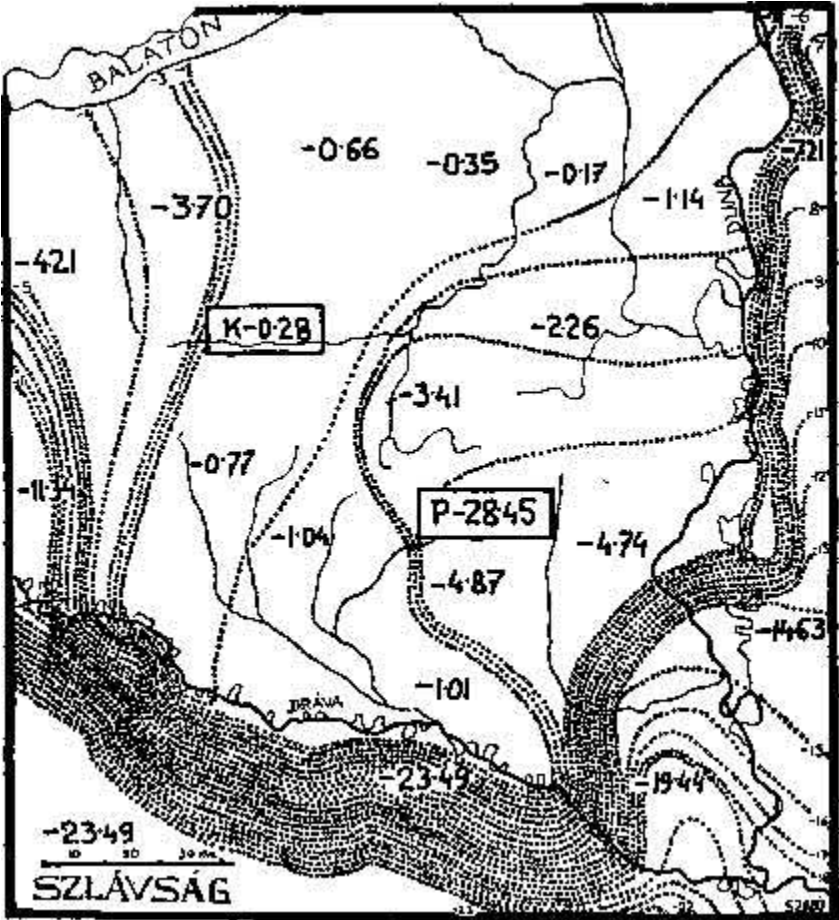


1. ábra.

A vonallal (—) körülzárt területeken a % szám emelkedett, a pontokkal (◆◆) körülírt területeken csökkent. Az emelkedés és csökkenés határvonalát pont-vonal összesített (-.-.-) jelzés mutatja. Pécs és Kaposvár ki van emelve s a rá vonatkozó változás P., illetve K. jelzet után külön van feltüntetve.

Mielőtt a számok benső értelmét kutatnék, vessünk pár pillantást a többi térképre is. Vegyük szemügyre a szláv lakosság térképét (2. ábra), mely szerint a szlávok az egész területen fogynak; csökkenésük helyenkint katasztrofális méretűvé női. A legnagyobb

mértékű a csökkenés Verőcében (—23.49%) % északi hídfő környékén (19.44%), ahonnan északkelet felé a fogyás egyre kisebb arányokban mutatkozik. A Duna—Balaton kapuban és Bács-Bod-



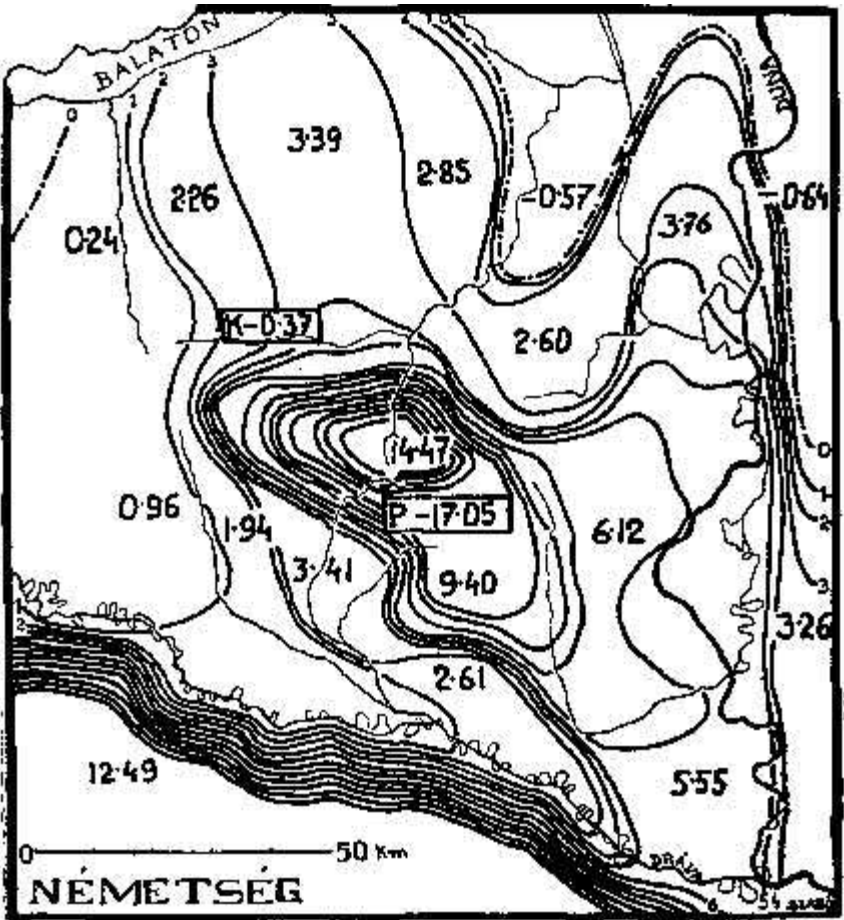
2. ábra.

A vonallal (—) körülzárt területeken a % szám emelkedett, a pontokkal (.....) körülírt területeken csökkent. Az emelkedés és csökkenés határvonalát pont-vonal összesített (-.-.-) jelzés mutatja. Pécs és Kaposvár ki van emelve s a rá vonatkozó változás P., illetve K. jelzet után külön van feltüntetve.

rogban a csökkenés mértéke kisebb, mint a Dráva-Balaton kapuban. Ott fogynak legerőteljesebben, hol legtöbbén vannak, hol még van miből fogyni,

A harmadik kép a németység terjeszkedését ábrázolja, mely

Solt (-0.64%) és északi Tolna (-0.58%) kivételével mindenütt tért foglal. Legjellemzőbb vonása, hogy kitölti egyrészt a csökkenő magyarság helyét, mert növekedésének középpontja, a hegyháti-

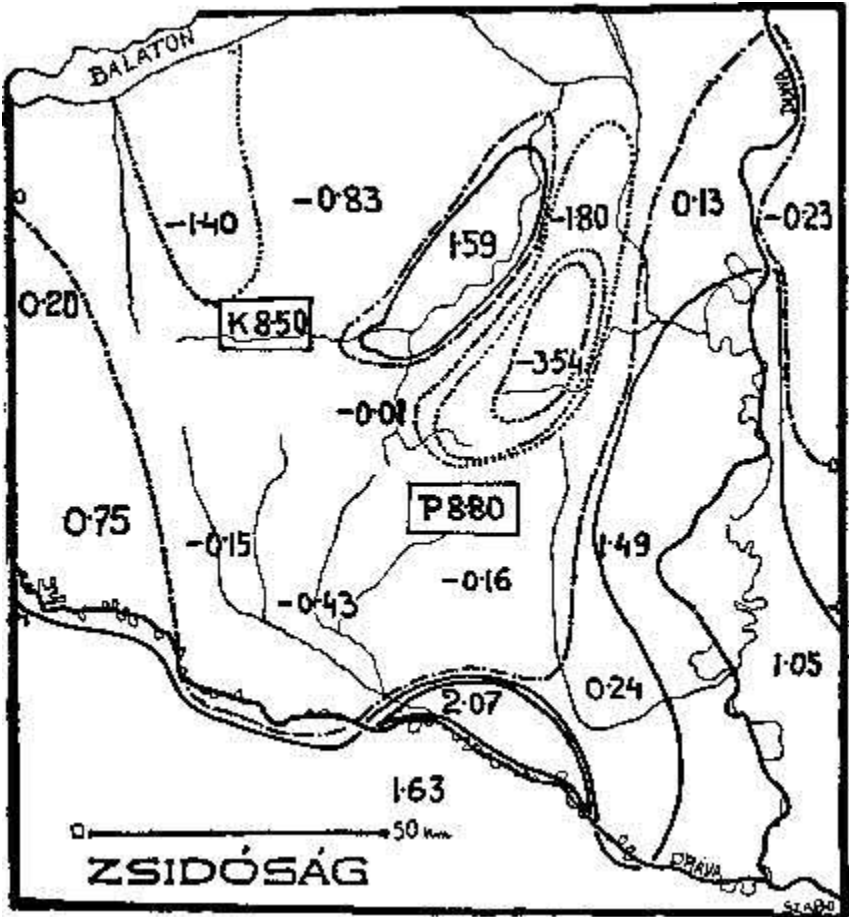


3. ábra.

A vonallal (—) körülzárt területeken a % szám emelkedett, a pontokkal (.....) körülírt területeken csökkent. Az emelkedés és csökkenés határvonalát pont-vonal összesített (-.-.-) jelzés mutatja. Pécs és Kaposvár ki van emelve s a rá vonatkozó változás P., illetve K. jelzet után külön van feltüntetve.

járás (14.47%) egybeesik a magyarság csökkenésének középpontjával, másrészt kitölti a szlávcság csökkenési területeit is, mert legnagyobb növekedése Verőcében van (12.49%), hol a szlávcság -23.49% -kal fogyott.

A negyedik térkép a zsidóság népmozgalmának vázlata; jellemző vonása, hogy a falusi zsidóság csak Bács-Bodrog, baranyai háromszög és Verőce területén gyarapszik, míg a többi területen csökken.



4. ábra.

A vonallal (—) körülzárt területeken a % szám emelkedett, a pontokkal (.....) körülírt területeken csökkent. Az emelkedés és csökkenés határvonalát pont-vonal Összesített (-.-.-) jelzés mutatja. Pécs és Kaposvár ki van emelve s a rá vonatkozó változás P., illetve K. jelzet után külön van feltüntetve.

városokban azonban mindenütt női a zsidóság száma, főképp a falusi zsidóság beözönlése által

A mellékelt táblázaton az 1830. és az 1920. évre vonatkozó százalékszámokat és e számok különbségét mutatom be.

Járás neve	Magyar %		Német %		Szláv %		Zsidó %									
	1830	1920	1830	1920	1830	1920	1830	1920								
	±	±	±	±	±	±	±	±								
Baranya vm. (1830)																
Pécsi járás	67.28	62.06	—	5.22	13.67	23.07	+ 9.20	18.52	13.65	—	4.87	—	4.87	0.52	0.36	—0.16
Szentlőrinci járás	94.63	92.42	—	2.21	3.12	6.57	+ 3.41	1.21	0.17	—	1.04	—	1.04	1.10	0.67	—0.43
Siklósi járás	85.27	85.80	+ 0.53	0.53	6.96	9.57	+ 9.40	7.52	6.51	—	1.01	—	1.01	0.25	2.32	+ 2.07
Baranyavári járás	22.87	32.40	+ 9.53	35.27	30.27	40.82	+ 5.55	42.98	23.54	—	19.44	—	19.44	0.67	1.11	+ 0.24
Mohácsi járás	32.96	35.79	+ 2.83	56.39	62.51	6.12	+ 6.12	10.01	5.27	—	4.74	—	4.74	0.80	2.09	+ 1.49
Mecsekhatári járás	62.42	51.29	—	11.13	33.07	47.54	+ 14.74	3.49	0.08	—	3.41	—	3.41	1.00	0.99	—0.01
Pécs város	41.72	85.50	+ 43.78	27.64	10.59	—	—	30.30	1.85	—	28.45	—	28.45	0.23	9.03	+ 8.80
Baranya Pécs nélkül	53.48	53.07	—	0.41	29.87	36.64	+ 6.77	16.39	7.38	—	9.01	—	9.01	0.72	1.30	+ 0.58
Baranya és Pécs	52.89	57.76	+ 4.87	29.76	32.87	+ 3.11	17.09	6.58	10.51	—	10.51	—	10.51	0.70	2.42	+ 1.72
Somogy vm. (1830)																
Marcali járás	94.21	99.20	+ 4.99	—	—	0.24	+ 0.24	4.47	0.26	—	4.21	—	4.21	1.32	1.52	+ 0.20
Kaposi járás	92.59	96.37	+ 3.78	0.57	2.83	+ 2.26	3.82	0.12	—	—	3.70	—	3.70	2.79	1.39	+ 1.40
Igalyi járás	91.70	92.32	+ 0.62	4.72	8.11	+ 3.39	0.89	0.23	—	—	0.66	—	0.66	2.69	1.86	+ 0.83
Szigetvári járás	75.18	74.08	—	1.10	11.91	13.85	+ 1.94	11.64	10.87	—	0.77	—	0.77	1.26	1.11	—0.15
Barcsi járás	78.22	89.58	+ 11.36	4.64	5.60	+ 0.96	16.11	4.77	—	—	11.34	—	11.34	1.04	1.79	+ 0.75
Kaposvár	94.13	96.65	+ 2.52	2.41	2.04	+ 0.37	0.81	0.53	—	—	0.28	—	0.28	2.66	11.16	+ 8.50
Somogy Kaposvár nélkül	87.08	91.74	+ 4.66	4.05	5.38	+ 1.33	7.02	2.18	—	—	4.84	—	4.84	1.85	1.59	+ 0.26
Somogy és Kaposvár	87.20	92.14	+ 4.94	4.02	5.11	+ 1.09	6.91	2.05	—	—	4.86	—	4.86	1.87	2.36	+ 0.49
Tolna vm. (1830)																
Földvári járás	80.02	78.53	—	1.49	17.02	20.78	+ 3.76	1.50	0.36	—	1.14	—	1.14	1.45	1.58	+ 0.13
Simontornyai járás	49.46	53.61	+ 4.15	45.99	45.42	+ 0.57	0.88	0.71	—	—	0.17	—	0.17	3.64	1.84	+ 1.80
Völgységi járás	17.14	20.40	+ 3.26	75.91	78.51	+ 2.60	3.05	0.79	—	—	2.26	—	2.26	3.91	0.37	+ 3.54
Dombóvári járás	95.54	93.46	—	2.08	3.15	6.00	+ 2.85	0.48	0.13	—	0.35	—	0.35	0.74	2.33	+ 1.59
Tolna vm.	65.98	70.68	+ 4.70	30.39	28.60	+ 1.79	1.48	0.65	—	—	0.83	—	0.83	2.15	2.48	+ 0.33
Baranya + Somogy + Tolna + Kaposvár + Pécs																
Bács-Bodrog vm. (1830)	68.49	74.49	+ 6.00	21.06	21.05	+ 0.01	9.09	3.22	—	—	5.87	—	5.87	1.52	2.40	+ 0.88
Verőce vm. (1830)	35.55	46.88	+ 11.33	21.16	24.42	+ 3.26	42.00	27.37	—	—	14.63	—	14.63	1.27	2.32	+ 1.05
Solti járás (1830)	1.74	13.82	+ 12.08	2.48	14.97	+ 12.49	95.37	72.08	—	—	23.49	—	23.49	0.27	1.90	+ 1.63
Solti járás (1830)	77.98	86.73	+ 8.75	8.17	7.53	+ 0.64	12.07	4.86	—	—	7.21	—	7.21	1.67	1.44	+ 0.23

A magyarság küzdelme a létfenntartás eszközeinek előteremtésére veszedelmes versenytársra talált a németiségben. Két egészen külön népfaj áll egymás mellett, melyeknek átörökölt benső struktúrája lényegesen más földrajzi környezetbe utalnak vissza. A németiség zordabb életviszonyok közül aránylag nemrég hagyta el hazáját és teljesen nincstelen csoportokban igen alacsony életszínvonalhoz szokva, hányattatások hosszú során keresztül nyert befogadást e haza határain belül. Igénytelenség és szorgalom jellemzi. Biológiai szempontból kevésbé specializált alaknak tekinthető, ezért tudta régi otthonát az új környezetbe telepített egyedek különös vesztesége nélkül elhagyni. A megélhetés küzdelmében benső struktúrájában elszakadt a földtől, vándorlása révén a javak momentán megszerzése iránt a zsidósághoz hasonló érzék fejlődött benne, a föld számára a létfenntartásnak csak *egyik* eszköze, melyet túlszaporulat esetén iparért, kereskedelemért vagy zsellérségért könnyen elhagy. Legjellemzőbb átörökölt sajátága a *korporatív szellem*, mely bizonyos munka- és terményértékesítési csoportosulást hoz létre, mihelyt a létfenntartó eszközök számának növelése azt megkívánja. E korporatív szellem az alacsonyabbrendű egyedek kiszelektálódását megnehezíti és a kevésbé specializált alaknak sikert biztosít a magasabbrendű specializált alakokkal szemben.

Ezzel szemben a magyarság a honfoglalás körüli időben élhajtett korporatív szellemben, melyet benne a Keletről való vándorlás, a fegyveres nomád pásztorkodás fejlesztett ki. A korporatív szellem honfoglaló ereje a nemesség, majd a rendiség kialakulásában érte el tetőfokát. Ettől kezdve a magyarság a korporatív szellemet meghaladva, *individuális* színvonal felé emelkedett és erőteljesen a magyar *földhöz specializálódott*. Az individuális alakok szaporodásával versengés, széthúzás és az életigény növekedése járt. Az életigény magas foka megtartására irányuló törekvés nem a személyes életigény öncélja, hanem a faj magasabbrendű színvonalának védelme, ami világosan kitűnik a parasztság egyke-rendszeréből, mely csak abban a mértékben tűr szaporulatot, mely nem kívánja a birtok megosztását oly mértékben, hogy az utódok elszegényedve alacsonyabbrendűekké váljanak. Az utódok ugyanis szintén a földhöz specializált egyedek, kik csak oly számban lehetnek jelen, amilyenben a specializálódás tárgya, a föld megengedi. A magyar nép biológiailag is e föld tartozéka lett, vele bensően összeforrt.

A magyar nép specializálódása a magyar síkság természeti követelményeinek felel meg. A síksági állattenyésztés, valamint a

gabonagazdálkodás sajátos honi éghajlat szerint törvényszerűleg megszabja a népesség térbeli elhelyezkedését és az ennek megfelelő maximális népsűrűséget. A népsűrűségre vonatkozó számításaimat más alkalommal fogom közölni. A magyarság is, mint a népek szaporodásának törvénye mindenütt előírja, kezdetleges fokon nagymértékű szaporodással indult meg; tudjuk, hogy a honfoglalók száma csekély lehetett, de rövidesen erőteljes nemzedék serdült fel, mely, tulajdonképp véghezvitte a honi föld birtokbafoglalását. A létfenntartó eszközök azonban csak korlátozott mértékben voltak a földből kitermelhetők. A föld maga a túlszaporodást fogyással korlátozta. A létfenntartó eszközök gyarapodásának lassan emelkedő vonalán felül a túlszaporodás hullámhegye, alatta a túlfogyás hullámvölgye vonul. A létfenntartó eszközök emelkedő vagy esetleg süllyedő vonala nemcsak az eszközöket gyarapító nép benső struktúrájától függ, hanem függ a tájtól is. A hegyvidéken a síksághoz specializálódott magyarság a létfenntartáshoz szükséges eszközöket lassabban gyarapítja. A benépesülés során a magyarság a róna felől terjeszkedik a hegység felé. A Mecsek déli lejtőjén a hegyoldalra kapaszkodott zárt faluláncolat zárja le a magyarság számára alkalmas települési területet. E faluláncolat magasabb népsűrűsége a több napsugár következménye, amennyiben a déli lejtő magasabbrendű szőlőkultúra optimális helyéül kínálkozott. Ezt részletesen kifejtettem Adatok Pécs környékének településföldrajzához című munkámban. A Mecsek északi lejtősege felől a völgyeken keresztül a magyarság lassan szivárgott a lakatlan hegyvidék felé. A völgyek talapzata széles és szárazság idején is dús pázsittal van borítva a Hegyről szivárgó nedvesség következtében. Ahol a völgyek széles talapzata a hegység belseje felé haladva megszűnik, ott záródik le a magyarság települése is, mert az itt elsősorban állattenyésztésre specializálódott magyarság csak lassan tért át létfenntartó eszközeinek erdőirtás által való gyarapítására.

A magyarság térfoglalását a hegyvidék felé meglágyította az új létfenntartási viszonyokhoz való alkalmazkodás törvényszerűen lassú folyamata, ellenben a túlnyomóan hegyvidéki tájról idevándorolt népmérség biológiailag a hegyvidéki környezetben otthon érezte magát. A hegyvidéken a létfenntartó eszközök gyarapítása ténát az egyén küzdelme a természettel, az elegendő élelem nehezebb megszerzése, az irtás és az általában köves talajnak megművelése nagyobb feladat elé állítja az egyént. A vele való megbirkózás a korporatív szellemben való összedolgozást kívánja meg. Az egyének

tömörülése és alacsony életigények mellett való szorgalma, korporatív munkaprogramm a termőföld növelése és a termények értékesítése érdekében, a hegyvidéki nép létérdeke. A korporatív szellemen keresztül a németység körében előbb terjedt el a vaseke használata, mint a magyarságnál, melynek földjei régebbi szántásnak lévén, a könnyebben művelhető helyeken voltak, hol a faeke tovább használható volt. A németység vasekéje a magasabban fekvő és az erdőtől csak újabb időben elhódítható területeket művelte. Ma már azonban a németység a létfenntartó eszközök nagyobb fokú gyarapítása révén a magyarság földjének helyenkint túlnyomórészt összevásárolhatta. A hegyháti járásban vannak falvak, hol 1830 táján nem volt német és ma alig van magyar. Mindezeket a részletkutatás van hivatva pontosan feltárni. A magyarság csökkenési területei vallásilag nem különíthetők el; elsősorban a nép benső struktúrájából ered az a viselkedés, hogy bizonyos biológiai környezetben az egyedek száma korlátozódik. A Hegyhát és általában a Mecsek magyarsága katolikus és részint természetes úton, részint elvándorlás révén fogy. Az Ormányság (nagyjában a siklósi járás területe) református magyarságának fogyása újabb keletű, mert 1830-tól még bizonyos emelkedést mutat (0.53%). A síksági magyarság szaporulatának korlátozódása tehát a Mecseken kívül eső területeken, a Dráva és a Duna síkján élő magyarság fogyása a faj magasrendű színvonalának védelme, mely a földhöz specializált utódokat védi a földbirtok megosztása révén előálló elszegényedéstől. Jól ismerem a hegyvidéki magyar népet, a gyönyörű mecseki táj nem imponál a hegyháti magyarnak, síkság utáni vágy él benne, mely biológiai kényszerként serkenti a síkság felé és mihelyt teheti, el is vándorol a róna felé, csángósorsra került magyarságnak a legfőbb a jó búzaföld, ezét él és ezzel hal meg. A németység viszont pénzgazda, a legfőbb jó a pénz, ezért tömörül és életigénye lefokozásával ezt igyekszik gyarapítani. A legújabb idők gazdasági szelleme a németység javára szolgál.

Sajátos, hogy a növekvő magyarságnak két egymástól egészen eltérő csoportja van. Az egyik csoport északról délre terjed, a másik délről észak felé. Az északról délre terjedő magyarságot jellemzi, hogy az összes népcsoportok közül egyedül ez a magyarság tudta 4 németység százalékértékét negatív irányba csökkenteni (—0.58% Észak-Tolna, —0.64% Solt); három helyen jut érvényre, a legerőteljesebb a Duna-Tisza között (Solt 8.75%, Bács-Bodrog 11.33%), a Duna—Balatoni kapuban (4.15%) és a Dráva—Balatoni kapuban

(4.99%). E helyeken a némettség sehol sem ért el 1% gyarapodást. Ez a magyarság tehát már fel tudja venni a németséggel a versenyt, minek oka két tényezőben kereshető, az egyik a *nagybirtok* rendszere, a másik a *középponti magyarság* biológiai és kulturális ereje.

A nagybirtok korporatív csoportosulásnak tekinthető nagyobb termelési eredmény érdekében. Az egyedek felett nagy előnye, hogy az egész korporáció specializálódott alakokból áll, kiket individuális egyének irányítanak. A nagybirtok testén nem emelkedhet a szaporulat aránytalanul a létfenntartó eszközök mennyiségén túl, mert sem túl fogyást, sem túl szaporulatot az ökonomikus szervezet nem tűr meg, benne automatikusan a létfenntartó eszközök növekedéséhez alkalmazkodik a csoportosulás. Ez a korporáció, melynek élén a magyar úr, mint magyarosító eszmény állott, a magyar nemesség és rendiség leszármazottja bástyája volt a magyarságnak a múlt évszázadban. Somogy és Tolna, valamint Bácska területén ez a sajátosan magyar gazdasági korporáció, mely a magyarság biológiai specializálódásának teljes mértékben megfelel, lassú pozitív gyarapodással eredményesen veszi fel a versenyt a némettség korporációs struktúrájának előnyeivel. A Balaton és Mecsek árnyékában, a Tabi és Igali járások területén mutat a nagybirtokkal kapcsolatos magyarság legkisebb szaporulatot (0.62%), viszont a némettség ugyanitt a Balaton és Mecsek árnyékában tud igen nagy szaporulatot felmutatni (3.39%). A Balaton és Mecsek közti terület csak a legújabb időtől kezdve kapcsolódik az ország vérkeringésének vonalaihoz. A Budapest—Kaposvölgy—Adria vasútvonal törte meg a pusztító tespedést, melyre kárhozható volt e terület. Azóta a Kapós völgyének magyarsága hatalmasan megnövekedett, új városok: Kaposvár, Újdombóvár keletkeztek. Az ország középpontjából induló és odairányuló mozgalom, lüktetés ugyanis igen lényeges szerepet játszik népszaporulat szempontjából.

Az ország középpontjából ható erők új biológiai lehetőségeket nyújtanak a magyar nép számára. A létfenntartó eszközök gyarapodása nemcsak közvetlenül a földből termelt értékek útján történhet, hanem igen jelentős mértékben a termények feldolgozásából, kicseréléséből is. Az ipari és kereskedelmi élet, mely a tájban csak meghatározott földrajzi feltételek szerint jöhet létre, két tényezőtől ered, egyik a termelés feltételei, másik a forgalom feltételei. A kettő nagy összefüggésben organizációt alkot, melynek kisebb egysége az állam. Ha az állam természetes földrajzi egység, melynek természetes középpontja, szíve van, hová a természetes utak kényszerűen

összefutnak, megindul a lüktetés, *pulzáció*. A központ organizációs szövevényét a természetes határokig igyekeznek kiterjeszteni, az organizáció a termények értékke tétele végett városokat hoz létre és a természetes útvonalakon, mint véreken szívja magához az értéket és ad viszont jó utat, védelmet és irányítást. A modern fellendülés nyomán ez a *pulzáció* igen erőteljessé vállott; természetes vágányait tekintve Nagy-Magyarország esetében igen tökéletes volt. A természetes útvonalak sűrűsége a központ felé nőtt, e révén a forgalomból eredő és vele kapcsolatos összes létfenntartó lehetőség a középpont felé növekedett, míg végre egymilliós néptömörülésben Budapesten találkozott. A népesség sűrűsödésének tendenciája tehát a központ felől és felé és a forgalom eleven vonalai felé irányul, mert a létfenntartás eszközei ezen irányban erősebb gyarapodást mutatnak. Ennélfogva, Budapest központból kiindulva, új népsűrűségi hullám indul a perifériák felé, mely a természetes határokig törekszik. Ez a hullám az új magyarság hordozója. Legfőbb eltérése, hogy nyelvében él, de nem fajában, mert ma ez a magyarság képes egyedül magyarosítani. Mint láttuk, a Balaton—Duna kapuban és a Duna—Tisza között a németiség gyarapodását megállította, a városokban a magyarságot egyeduralmukodóvá tette. Ezen hatása azonban nem a faj biológiai struktúrájából ered, hanem az organizáció kulturális erejéből, mert a magyarság túlnyomó mértékben asszimilációs erejénél fogva nőtt meg. Biológiai vonatkozás csak abban mutatkozik, hogy ezen asszimilációs folyamat helyén a létfenntartó eszközök gyarapodása lehetővé teszi a nagyobb-fokú természetes szaporulatot is. A városokban ez a biológiai plusz-korrektió elmaradhat, vagy igen csekély, mert a város eleven erejénél fogva a momentán emberkereslet alkalmával kész egyedeket szív fel vidékről és az utánpótlás természetes (születési) útját a tömegekre nézve elhanyagolja.

A legújabb időben lendült fel a pulzációs államélet a forgalom és értékgazdálkodás magasrangú kifejlődésével. Ez mentette meg Somogy magyarságát a baranyai sorstól. 1720-ban (Magyarország népessége a *pragmatica sanctio* korában. M. Stat. Közl. XII.). Somogy névszerinti lakosságából 92.02% volt magyar, ebben a számban nem foglaltatik a nemesség száma, mely Somogyban csaknem kivétel nélkül magyar volt és melynek százalékszámát 4.48%-ra becsülik. 1830-ban az összes magyar lakosság száma csak 87.2%, 1920-ban ismét emelkedő, 92.14%. Mindezen számokban Kaposvár is bennfoglaltatik. Somogy belekerült a lüktető

államéletbe, miáltal lassan kiemelkedett a negatív sorvadásból. A magyarság lassú növekedése Tolnában még nem tudta mindenütt pótolni azokat a hiányokat, melyek a magyarság földhöz való specializálódása során út és e révén terménykereslet híján túlfogyás képében mutatkoznak. A tamási és dombóvári járás területén még ma is —2.08% a hiány 1830-hoz viszonyítva. A Duna síkján a magyar parasztegyke (—1.49%) sorvasztja népünket, mert a pulzációs államéletbe kevésbé kapcsolódhatnak be. Tolna magyarsága a nemesség nélkül 1720-ban 82.02% (a nemesség 2.48%), 1830-ban már csak 65.98% és 1920-ban ismét növekszik 70.68%. A németesség 1720-ban 12.40%, 1830-ban 30.39%, 1920-ban viszont csak 28.60%. A németesség tehát elhagyta már emelkedési vonalának maximumát és a magyarság pulzációs államéletébe olvadva asszimilálódik. Baranyának van a legnehezebb sora, mert a Duna—Dráva és Mecsek szögletében elzárva csak egy jelentős ér által kapcsolódik a modern magyar államélethez, ez a Budapest—Dombóvár—Pécs—Eszéki vasútvonal. E révén tulajdonképp csak Pécs törekszik közvetlenül az államtest mozgalmas életéhez fűződni. Világosan kitűnik ez a következő számsorból. Baranyában 1720-ban 69.31% magyar nevű lakos volt, a nemesség ezenkívül 0.51%, 1830-ban Pécs nélkül 53.48%, 1920-ban tovább csökkenve csak 53.07% a magyar lakosság, viszont 1830-ban Pécs lakosságával együtt 52.89% és 1920-ban 57.76%. A magyarság emelkedő vonalát tehát kizárólag Pécs elmagyarosodásának lehet köszönni, mi az új magyarság pulzációs erejéből eredt. Pécs lakosságából 1830-ban magyar volt 41.72%, német 27.64%, szláv 30.30%, 1920-ban magyar már 85.50%, német csak 10.59%, szláv 1.85%. A magyarság tehát 43.78%-kal növekedett, a németesség —17.05%-kal fogyott, a szláv lakosság pedig csaknem teljesen eltűnt. Pécs magyarosodása az államélet kulturális erejéből eredt, melyet az államszervezet szövevényén keresztül, mint vérereken át a középpont felől nyert. Mindaddig míg ebbe a pulzációs államéletbe Baranya magyarsága erőteljes forgalmi utakon át be nem kapcsolódik, nem várható a pusztuló magyarság sorsának javulása.

A forgalom és értékgazdálkodás modern kifejlődése irányította a magyarországi zsidóság népmozgalmát is. A zsidóság a pulzációs államéletben legelőször érezte otthon magát, mert Magyarországon e nép volt az, mely a kereskedelemre specializálódott és nyugati kulturális habitussal bírt. A görög és a szláv kereskedő keleti kulturális habitussal nem tudta mint népcsoport megállni a helyét,

mikor a pulzációs államélet modern berendezkedését és elevensége ütemeit a nyugateurópai nagy gazdasági előretörés irányította. A modern államélet megteremtette a városok nagystíliú fellendülését. Elvesztették középkori önállóságukat és az állam lüktetésének gyűjtő és elágazó helyei lettek. Így érthető, hogy a keleti kereskedőtípus a városokban hátraszorult és a pulzáció saját nyugatiasságának megfelelően nyitott kapukkal fogadta a nyugati habitusú kereskedőt, mely elenyésző számú német mellett túlnyomóan zsidó volt. A zsidóság tehát a pulzációs központban, Budapesten hatalmasan megnövekedett. E növekedés aztán kiterjedt a pulzáció szerveire, a városokra is. Az elmúlt évszázad alatt ez a változás a zsidóság polgárjogát és az új zsidó-típust, a magyarzsidót teremtette meg a németzsidó nyomán. A zsidóság figyelme az értékgazdálkodás egyik fő tényezőjére, az államszervezetre irányul, mellyel harmóniában üzleti tevékenységét legelőnyösebben kifejtheti; így a múlt század első felében figyelme még Bécs felé irányult, majd a nemzeti reformmozgalmak és szabadságharc sikere terelték át figyelmét és népének nagy tömegét Budapest felé. Beleilleszkedtek az újszerű államéletbe, magyarzsidókká vállottak és tömörülést helyeik az újszerű államélet gyűjtőhelyei, a városok lettek. A térképre tekintve látszik, hogy nagyjában a pulzációs államélet intenzitása szerint helyezkedtek el. A pulzációs központ, Budapest maximuma után a pulzáció intenzitása szerint mérve, a városokban több-kevesebb számban vannak jelen. A falvakból hatalmas tömegekben tódultak a városok felé, úgyhogy a falusi zsidóság számban megfogytakozott; 1830 és 1920 időközökben területünkön a zsidóságnak nagy negatív értékű foltjai keletkeztek a városok hatalmas, pozitív gyarapodása (Kaposvár gyarapodása 8.5%, Pécsé 8.80%) körül. Viszont a pulzációs központtól távoleső területeken a falusi zsidóság fogyása kisebb, vagy pedig még mindig a régi állapotok szerint a falusi zsidóság növekszik.

Az új magyarságnak tehát már hatalmas államszervezeti közös érdekei vannak, melyek egymástól származásban, struktúrában különböző elemeket fűznek össze és asszimilálni törekednek. Az új magyarság kulturális színe szükségszerűen a pulzációban résztvevő elemek színéből ered, így alakult át ruhánk, környezetünk nyugateurópaiassá, kultúránkba pedig német és zsidó elemek vándoroltak. A pulzációs központnak, mint szívnek kulturális összetétele az egész ország kulturális színét és stílusát nagy vonásokban megszabja, a magyar kultúra színe és jövője tehát nagyjában Budapest kezében

van letéve. A vidéki városok csak mint visszaható erők módosíthatják a jelenségeket. Most dől el, milyen lesz a jövő!

Hátra van még a délről észak felé terjedő magyarság és a szláv lakosság népmozgalmának tárgyalása. Verőce, Bács-Bodrog vármegyék és a baranyai háromszög területén az 1910. év statisztikai adatait használtam fel, mert nem áll rendelkezésemre 1920. évből megbízhatóbb népszámlálási eredmény. Bizonyos az, hogy a hatalom birtokosának anyanyelve a nép széles rétegére hat és személyes érdekek miatt 1910-ben számosan magyarnak vallották magukat, kik ma délszlávoknak jegyeztettek be avagy németnek, zsidónak. A statisztika a mai politikai állapotok között a kiforratlanság képét mutatja és bizonyos mértékben 1910-ben is ezt mutatta. A számok értéke tehát csak negatív vagy pozitív irányt jelöl és tekintve az 1830-tól eltelt nyolcvan esztendő, a változások mennyiségét kerek számokban adhatja.

A szlávokat összefoglaltam egy csoportba. A statisztikában részletesen fel nem tüntetett szláv csoportokat a lehetőség szerint becsléssel vagy a jegyzet-rovatban helyenkint megadott szám szerint kiemeltem az „Egyéb“-oszlop adatai közül. Az Egyéb-oszlopba voltak foglalva a bunyevácok és a sokácok, kikkel természetesen a szlávok száma növekedett igen jelentősen.

Tudományos objektivitásra törekedve, használható számokat kaptam, melyek világosan mutatják a Balkán felől ható szláv népek viszonyát a magyarsághoz és a németiséghez. A szláv lakosság egyetlen helyen sem mutat 1830-hoz képest százalékos gyarapodást, mindenütt fogy. Ez a tendencia elvitázhatatlan. Óriási horderejű tény, mert eszerint Dél-Magyarországon nem a délszláv, hanem a német veszedelem fenyegeti a magyarságot. Ezen német előretörés jugoszláv megszállás alatt levő területeken még nagyobb mértékű a szlávssággal szemben. Míg tehát a jugoszláv hatalom a magyarság elnyomásán fárad, a németiséggel szemben saját földjét is elveszíti.

1910-ig Bács-Bodrog vármegyében —14'63%-kal fogyott meg a szláv lakosság, a németiség 3'26%-kal, a magyarság pedig 11'33%-kal növekedve, a szlávsság helyébe lépett. A baranyai háromszögben az eszéki hídfő felé szintén visszavonulóban van a szlávsság, fogyása az előnyére írt jelentős (10%) korrekció után is 19-44%; Verőcében —23.49%-kal csökkent a számuk. Ellenben a németiség a baranyai háromszögben 5.55%, a magyarság 9.53% Verőcében pedig a németiség 12.49%, a magyarság pedig 12.08%-kal növekedett.

A németiség szaporodásának okait már tárgyaltuk. A magyarság itteni gyarapodásának két oka van, az egyik kétségtelenül az, hogy e területek a magyar államélet testébe tartoztak, a másik közvetlenül a magyar népben keresendő. A magyarság legnagyobb növekedést Verőce területén mutat (11-08%). Innen észak felé terjeszkedik Barcon felül, a Dráva már nem akadályozza abban, hogy gyarapodó népe Dél-somogy területére ne lépjen. Itt a gyarapodása (11.36%) annyi, mint a szlávosság fogyása (—11.34%). Majd feljebb a dráva—balatoni kapuban szintén annyit gyarapszik (4.99%), mint a szlávosság fogy (—4.21%). Már csak helynevekből tűnik elő, hogy Verőcében egykor tiszta magyar lakosság élt, melynek megnövekedett száma és életigénye bizonyos túlszaporodást jelentett az ottani és egykori létfenntartási lehetőségekkel szemben, túlfogyása pedig szerencsétlenségére akkor következett be, midőn a XVII. században Balkán népei nyugat felé terjeszkedtek. A túlfogyás hullámvölgye ennek révén mélyen a létfenntartó eszközök vonala alá süllyedt és a rést szláv népcsoportok töltötték ki, melyek ekkor szaporulatban voltak. 1830 után már a magyarság emelkedik ismét. A szláváságnak viszont, mint térképünkön látható, túlfogyása következett be, mely igen mély hullámvölgybe süllyedt, mert ma viszont Nyugat terjeszkedik a Balkán felé. Ez a nyugatosodás a balkáni habitusú szlávosság pusztulását jelentette. A szlávosság korporatív szellem híján, mely a megélhetés versenyében a németiséghez hasonlóan tömörítette volna az alacsonyrendű egyedeket, a helyét nem tudta megállni. A szlávosság pusztulásának lényegéhez tartozik, hogy csak a nyugati civilizációval szemben primitív, különben individuális fejlettséggel bír, mit népművészete, dalai és magas létfenntartási igényei árulnak el. Balkáni kultúrkörben magasrangú nép, mely a nyugati *ökonikus*, tehát szükségszerűen a testi javakban alacsonyabb igényű, táplálkozásban, ruházatban egyszerűbb, de technikában és horizontban fejlettebb kultúrkörrel szemben alacsonyrendűvé és tehetetlenül pusztuló néppé zsugorodik össze. A magyarság pedig Verőcében éppen a nyugati ökonikus kultúrkör terjeszkedése idején növekszik, mert egyedei a túlfogyás időszakában erősen megrostálódtak és csak azok az egyedek maradhattak meg, melyek nagy ellenálló képességgel és mélyen lefokozott életigényekkel bírtak. Ez a másik oka a délről északra terjeszkedő magyarság növekedésének. Igen jelentős a szláv lakosság magyar impérium alatti időben történt magyarosodása is. Ennek az volt a legfőbb oka, hogy a magyar és a szláv nép lelkivilágának

sok közös vonása van. A magyar és a katolikus szlávosság összeházasodása Déldunántúl falvaiban nem ritka jelenség, viszont szinte hallatlan dolog, hogy magyar legény német lányt vegyen feleségül. A magyar-német összeházasodás az új magyarság jellemvonása, a pulzációs államélet egygyeolvasztó törekvése, mely elsősorban városias jelenség, mit igazol az is, hogy falvakban az iparos és kereskedő foglalkozások körében válik gyakorivá. A régi magyarság ellenben idegenkedik a németiséggel való keveredéstől. A Zengővidéken élő régi magyarságra jellemző, hogy a rokonokkal való házasodás elkerülése végett a Sárközből hoz magának feleséget. A legény 15—20 km-t gyalogol a már elnémetesedett falvakon keresztül, de célját sosem téveszti a német lányok miatt.

Verőcében a nyugati ökonomikus kultúrkör terjeszkedése során a német lakosság mutat fel legnagyobb gyarapodást (12.49%). Alacsony életigények és zárt korporatív munkaszellem képessé tette őket, hogy a magyar államtestben a magyarságnál nagyobb gyarapodást mutassanak fel. Bács-Bodrogban viszont a magyarság növekedése (11.33%) nagyobb, mert a síksági búzaföldhöz a magyarság erősen specializálódva, a legjobb gazdának mutatkozott. A magyar nagybirtok magyarosító ereje a bácskai német és szláv lakosságból az individuális értékű egyedeket asszimilálta.

Hátra van végül 1830 és 1920 mérlege. A részletesen kutatott három vármegye: Baranya, Somogy és Tolna falusias és városias lakosságának összege a nemzetiségek nyelvcsoportjai szerint százalékértékben:

Év	Magyar	Német	Szláv	Zsidó
1830	68.49	21.06	9.09	1.52
1920	74.49	21.05	3.22	2.40

A magyarság 6%-os növekedéssel vezet. E növekedés túlnyomóan Somogy és Tolna népére esik, Baranyában pedig Pécs magyarosodása volt a számottevő tényező. A magyarság után a zsidóság 0.88%-kal növekedett. A németiség gyarapodása megállt, mert a falu növekedését a városi német magyarosodása egyensúlyban tartja. A szlávosság —5.87%-kal csökkent. A városiasodás nevezhető a leghatékonyabb tényezőnek, mely a magyarosodást szolgálja.

Az állami középpont felől lüktető forgalom, mely az anyagi és szellemi értékgyarapodás hordozója, az a tényező, mely a nép nyelvét és lelkületét a lüktetés középpontja anyagi és szellemi össze-

tétele szerint irányítja. Csak ezen modern államrendben *tevékeny* elemek gyarapodnak, a szláv lakosság, mely legtávolabb áll ettől, nagy csökkenést mutat fel. Minél nagyobb számban tevékeny a modern államrendben a magyarság, annál magyarosabb lesz az új magyarság, mely az asszimilált elemekkel új sajátosságokat nyert, új népnak tekinthető. Továbbá minél tökéletesebb az új állami közép-pont és a hozzáfűződő területek értékgazdálkodása, annál nagyobb mértékben gyarapodnak a létfenntartást szolgáló eszközök, tehát nagyobb mértékű lehet az új, fejlődésképes magyarság szaporulata és asszimiláló ereje. A lüktető államélet központja felől így hatásos népsűrűségi hullám indulhat a nem magyar perifériák felé. Ha a létfenntartási eszközöket jelentősen gyarapítani tudjuk és ezek révén a magyarság *nagyobb anyagi erővel* ellátott szaporulattal döngeti a trianoni határokat, eredményes lesz az irredenta. Ha pedig hiányzik belőlünk a momentán viszonyok közt a létfenntartás eszközeinek gyarapítási képessége, létünk kockára fordul, mert túlfogyás által azt is elveszítjük, amit 1830 óta gyűjtöttünk.

DIE BEVÖLKERUNG SÜDTRANSDANUBIENS.

(1830—1920.)

Verfasser vergleicht zunächst die Minderheitsverhältnisse in den Komitaten Baranya, Somogy und Tolna. In bezug auf die Komitate Veröce und Bács-Bodrog konnte bloss die Statistik aus 1910 zugrunde gelegt werden, da diese Gebiete sich seit den Wirrnissen des Jahres 1920 unter jugoslawischer Oberhoheit befinden, und so keine zuverlässigen Angaben für die letzten zehn Jahre vorhanden sind. Der Prozentsatz des Ungar-, Deutsch-, Slaven- und Judentums in den Jahren 1830 und 1920 wird zuerst zahlenmassig festgestellt und dann der Unterschied zwischen beiden Prozentzahlreihen nach den verschiedenen Nationalitäten graphisch-geographisch veranschaulicht durch Kurven, die das gleichmässige Zunehmen, bzw. das gleichmässige Abnehmen andeuten. Dementsprechend sind vier Karten angelegt worden, auf denen 1. das Ungartum, 2. das Slawentum, 3. das Deutschtum und 4. das Judentum auf ihre zahlenmässigen Verhältnisse hin geprüft werden. Verf. zieht den Schluss, dass die Quantität der Mittel zur Lebenserhaltung in einer Gegend von der Beschaffenheit derselben und von der biologischen Struktur der Bevölkerung abhängt. Der Zunehmungsprozess wird andererseits von dem von der Anzahl der lebenserhaltenden Mittel bestimmt, die eine Bevölkerung imstande ist aus eigener Kraft zu erzeugen.

Das Ungartum spaltet sich in zwei Typen. Der ältere Typus bewegt sich in höheren Lebensformen und besitzt einen dem Geist der Gemeinschaftlichkeit abholden Charakter. In seinem Wesen mit der fruchttragenden Ebene innig verwachsen, wird auch sein Fortpflanzungsgrad von deren Ertragsfähigkeit bestimmt. Sein Prozentsatz nimmt infolge des zähen Festhaltens an hochgesteigerten Lebensansprüchen und wegen des Verfalls der Getreidepreise fortwährend ab. Aus der älteren Schichte keimt hier und da ein neues Ungartum empor, das seine Anpassungsfähigkeit an die geänderten Verhältnisse charakterisiert. Das sich kraftvoll entwickelnde Neuungartum wurde vom modernen Leben ins Dasein gerufen. Seine Bewegung wird vom physischen Aufbau des ungarischen Bodens bedingt. Dieser Boden ist beckenartig, sein natürlicher Mittelpunkt Budapest. Hier befindet sich der Knotenpunkt der von der Natur gezogenen alten Handelswege, denen das rege wirtschaftliche Leben der Neuzeit intensiven Verkehr zusichert. Innerhalb des Karpathenbogens nimmt der

Verkehr in der Richtung nach Budapest fortwährend zu und in entsprechendem Masse steigert sich auch das Quantum der zur Lebenserhaltung nötigen Mittel. Letzterer Umstand hat eine immer mehr anwachsende Volksdichte, und am Treffpunkt der Hauptadern des Verkehrs die Entwicklung der Hauptstadt mit einer Million von Einwohnern nach sich gezogen. Das neue Ungartum verbreitet sich aus den Zentren des wirtschaftlichen Lebens den Linien desselben folgend. Die Kriterien der Selektion werden durch Budapest und die Städte bestimmt. Auf dem von uns untersuchten südtransdanubianischen Gebiet sind neue Städte entstanden (Kaposvár, Üj-Dombóvár) und auch die alten (Pécs-Fünfkirchen) wurden in das neue konzentrische Staatsleben einverleibt. Budapest spielt die Rolle des Herzens in diesem Organismus, indem es den Verkehr des ganzen Landes zu sich zieht und dann auf andere Verkehrsadern übermittelt. Aus diesem Grunde nenne ich das moderne ungarische Staatsleben, dessen Blutlauf aus einem bestimmten Mittelpunkt geregelt wird, ein pulsatives. Auch vom biologischen Standpunkte bietet das neue Ungartum eigene Charakterzüge. Die ältere Schichte heiratete aus dem Deutschtum gar nicht, aus dem Slawentum bloss in bescheidenem Masse. Die neuere vermeidet zwar die Slawen wegen des balkanischen Habitus derselben, trägt aber zur Assimilation des Deutschtums auch durch Eheschliessungen stark bei. Dieser Prozess hat auf das Zunehmen des Deutschtums hemmend gewirkt. Auf dem Gebiete der Komitate Baranya-Somogy und Tolna lassen sich folgende Prozentsatzverhältnisse feststellen: Deutschtum 1830: 21.06%, 1920: 21.05%; Ungartum 1830: 68.49%, 1920: 74.49%; Judentum 1830: 1.52%, 1930: 2.40%. Das Slawentum musste viel einbüßen, 1830: 9.09%, 1920: 3.22%. Das neue Ungartum strebt aus der Hauptstadt und den anderen Städten in konzentrischen Wellenringen den natürlichen Grenzen, den Karpathen, zu. Heute stossen diese Wellen noch an die Grenzen Rumpfungarns, wodurch innerhalb der Trianoner Grenzen eine *Übervölkerung* entsteht, die jedoch naturgesetzmässig die ihr entgegenstehenden unnatürlichen Dämme niederreissen wird.

Das Deutschtum nimmt überall zu, wo es dem Einflüsse des neuen Ungartums nicht ausgesetzt ist. Auf den dem pulsativen Mittelpunkt (Budapest) näher liegenden Tolnaer Gebieten hat seine Zahl abgenommen, während an den Sammelpunkten des pulsativen Staatslebens, in den Städten, es fast tagsüber verschwand. Zu Pécs gab es z. B. 1830 27.64% von Deutschen, 1920 nurmehr 10.59%. Das ländliche Deutschtum bildet ein fleissiges Volk mit bescheidenen Ansprüchen und mit entwickeltem korporativem Geist, welch letzterer es befähigt auch auf weniger günstiger Lebensgebieten (Mecsek-Gebirge) Boden zu gewinnen. Das geschieht besonders an solchen Punkten, wo das alte Ungartum und das Slawen-

ist seit 1830 beinahe gänzlich verschwunden. Es ist überall im Abnehmen begriffen. Infolge seiner dem Balkan entlehnten wirtschaftlichen Lebensformen muss es im Kampfe mit den Neuungarn und Deutschen, die mit westeuropäischen Waffen vordringen, unterliegen. Durch den Handel wurde dem Judentum in den Bewegungen des pulsativen Staatslebens eine kräftige Stelle gesichert. Als „Deutschjude“ aus dem Westen kommend, gelang es ihm den orientalisch zugeschnittenen griechischen und slawischen Kaufmann bald zu verdrängen. Dementsprechend strömt das Judentum je nach der Intensität der Pulsation in die Städte, wo seine Zahl ständig wächst, ebenso wie in den Dörfern, die ausserhalb der Pulsationsbewegung liegen.

Dem modernen ungarischen Staatsleben werden deutsche, jüdische und slawische Elemente zugeführt, an deren Assimilation die Pulsation erfolgreich mitwirkt. Das rege moderne wirtschaftliche Leben hat an diesem Prozess einen bedeutenden Anteil, nicht aber die Magyarisierung. Infolge der assimilatorischen Tätigkeit ändert sich jedoch die biologische und kulturelle Beschaffenheit des Ungartums.¹

Die Liniengrenze umschliesst auf den Karten jene Gebiete, an denen der Prozentsatz gestiegen ist, während die punktierten Grenzen das Abnehmen veranschaulichen. Die abwechselnd aus Punkten und Strichlein bestehende Linie gibt die Grenze zwischen Ab- und Zunehmen an. Pécs und Kaposvár sind hervorgehoben, die auf sie bezüglichen Änderungen werden unter P, bzw. K. gesondert angedeutet. Die erste Karte bezieht sich auf das Ungartum, die zweite auf das Slawentum, die dritte auf das Deutschtum und die vierte auf das Judentum.